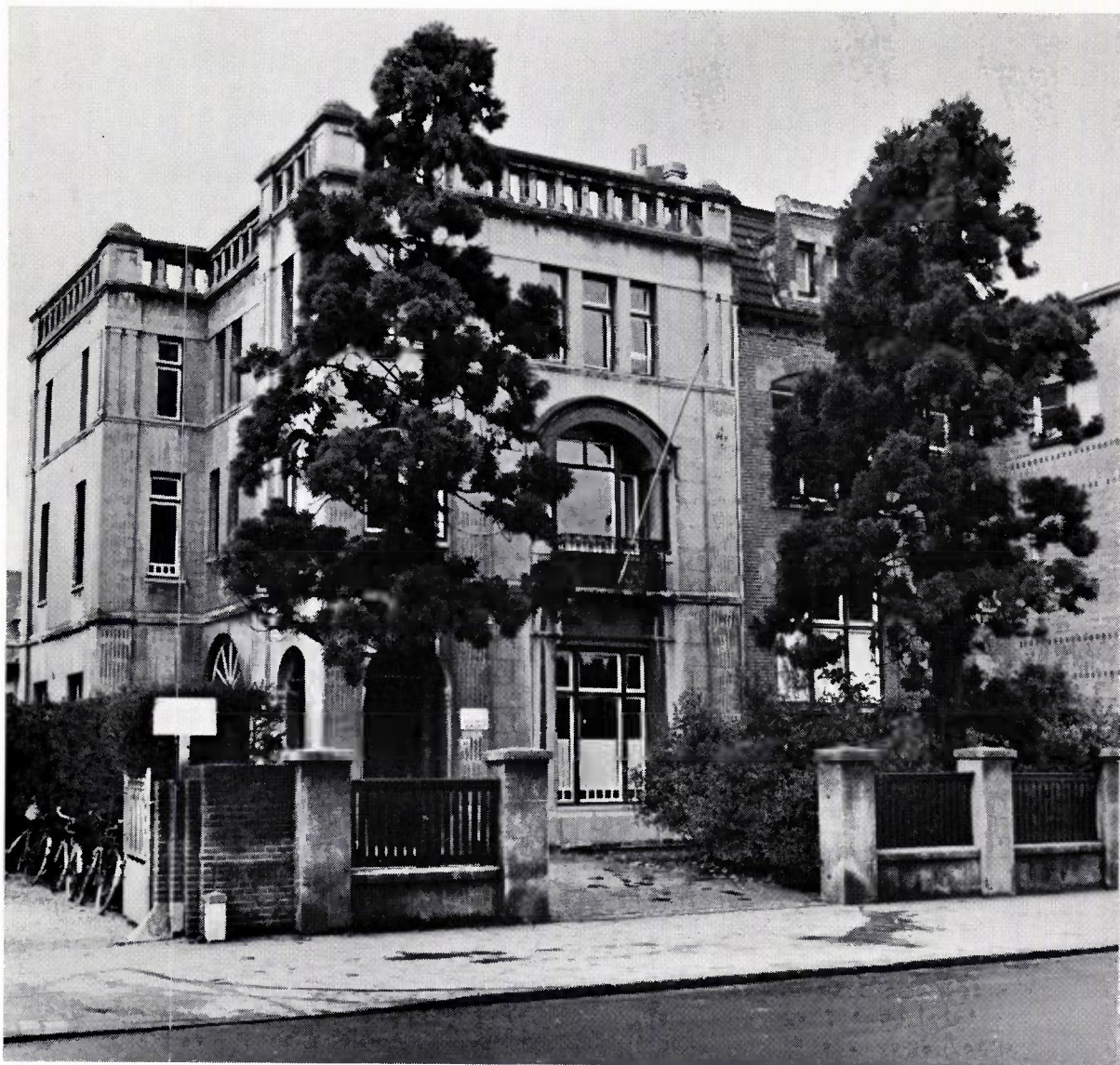




Geologisch bureau met Cryptomeria japonica.

foto: Funcken.

GEOLOGISCH BUREAU TE HEERLEN

Zoals men uit de pers heeft kunnen vernemen bestaan er plannen om het Geologisch Bureau te Heerlen op te heffen. Op 1 jan. 1968 werd dit Bureau opgenomen samen met de Geologische Dienst te Haarlem in de Rijks Geologische Dienst. Beide waren tot dan toe ondergebracht in de Geologische Stichting. Er bestaan plannen om in Haarlem in een nieuwbouw deze Rijks Geologische Dienst, waaronder ook het Geologisch Bureau te Heerlen, te centraliseren. In Heerlen zou dan een klein districts-bureau, met een bezetting

van één of twee man gehandhaafd worden. Dit plan zou uitgevoerd worden zodra dit Centrale Bureau gereed is en zodra de laatste mijn gesloten is. Ofschoon het personeel van het Geologisch Bureau reeds enige tijd van deze plannen op de hoogte was, werden deze tot nu toe voor andere belanghebbenden zoals provinciale overheid en bedrijfsleven verzwegen. Het is begrijpelijk dat onder het personeel te Heerlen, bestaande uit ca. 35 man, waaronder 6 academici, 25 hogere en middelbare ambtenaren, ernstige ongerustheid bestaat

over deze gang van zaken. Ze hebben daarom uit hun midden een personeelscommissie gekozen met het doel om door middel van een nota de aandacht van de limburgse bevolking op deze plannen te vestigen. Deze nota die tevens het verzoek inhoudt alle invloed aan te wenden om het Geologisch Bureau voor Limburg te behouden, werd verzonden aan alle Kamerleden uit Limburg, Bestuurscolleges van provincie en gemeenten, Kamers van Koophandel en Fabrieken, provinciale pers en overige belanghebbenden in Limburg.

Korte historische samenvatting van het Geologisch Bureau.

In 1908 werd het Geologisch Bureau opgericht, directeur was Dr. W. C. Klein. In 1916 werd dr. Th. Reinhold directeur van dit bureau dat in 1918 in de toen opgerichte Rijks Geologische Dienst werd opgenomen. In 1921 aanvaardde Dr W. J. Jongmans, reeds lang aan dit bureau verbonden, de leiding ervan. In 1924 werd het bureau weer losgemaakt van de Rijks Geologische Dienst te Haarlem en bleef als Stichting Geologisch Bureau voor het Mijngebied voortbestaan. Na de opheffing van de Rijks Geologische Dienst werd de Dienst te Haarlem weer samengevoegd met het Geologisch Bureau in bovengenoemde Stichting. In 1946 werd Prof. Jongmans opgevolgd door Dr A. A. Thiadens, die in 1946 tevens directeur werd van de Dienst in Haarlem.

In de nota die naar aanleiding van het eindverslag van de rapporteurs voor het ontwerp van wet tot wijziging van de wet van 22 december 1939 houdende goedkeuring van de oprichting van de Geologische Stichting, enz. door de Minister van Financiën A. Vondeling en de Minister van Economische Zaken J. M. den Uyl ondertekend, staat te lezen: „Het ligt niet in de bedoeling om de collecties van het Geologisch Museum te Heerlen uit de Mijnstreek naar elders over te brengen.” (Tweede kamer, zitting 1964/65) (Eerste kamer Staten Generaal zitting 1965/66).

Museum en Bibliotheek

De taken van het Geologisch Bureau zijn talrijk.

Daar we veronderstellen dat de lezers van het Maandblad de meeste interesse zullen hebben voor het Museum en de Bibliotheek beginnen we daarmee. Bij de opkomst van de mijnen bestond er behoefte aan het verzamelen en bewerken van geologische gegevens om hiermee de mijnen op geologisch gebied te kunnen adviseren. Daarom werd een collectie fossielen aangelegd, deze collectie groeide onder leiding van de heren Jongmans en van Rummelen uit tot het Museum, dat bovendien verrijkt werd met materiaal uit het buitenland ter vergelijking met wat in Limburg gevonden werd. Hierbij moet wel bedacht worden dat een groot gedeelte van deze verzameling bijeen gebracht werd door middel van financiële steun van de limburgse mijnen, waardoor Limburg beslist zekere morele rechten kan laten gelden op dit Museum. Behalve dat het sterk gespecialiseerd is op het gebied van het Carboon, is het tevens een streekmuseum betreffende de algemene geologie van Limburg en de naaste omgeving. Het is toegankelijk voor bezoekers en wordt behalve door plaatselijk geïnteresseerden, scholen, ook bezocht door talrijke touristen die om informatie vragen. Desgewenst kan men om deskundige rondleiding verzoeken. Het heeft hierdoor een educatieve betekenis welke verloren zal gaan indien de collecties naar Haarlem zouden moeten worden overgebracht, temeer omdat daar geen museum zal worden ingericht.

In nauw verband tot het Museum staat de Bibliotheek. Deze is ruim voorzien van belangrijke werken. Voor een groot gedeelte werd deze opgebouwd door ruil met wetenschappelijke instellingen van de gehele wereld. Uitbreiding vindt nog steeds plaats door toezending van palaeobotanische publicaties voor een systematische opname en bewerking in de Fossilium Catalogus, een belangrijk werk door Dr Jongmans begonnen, waarvan nu reeds 78 delen verschenen zijn. In dit verband kunnen ook genoemd worden de 4 Internationale Congressen die te Heerlen gehouden werden. Op deze studiedagen werden naast wetenschappelijke mededelingen, belangrijke besluiten, ook nuttige contacten met het buitenland gelegd. De samenstelling en het regelmatig verschijnen van de Car-

boon Catalogus, waarin de titels van alle publicaties betreffende het Carboon opgenomen worden is hiervan slechts een voorbeeld. Immers, deelnemers aan het laatst gehouden Congres verzochten Heerlen dat werk op zich te nemen. Uit dit alles blijkt wel een groot vertrouwen in de kennis en wilskracht van de huidige bezetting van het Geologisch Bureau.

De studie van het Carboon

Het is niet mogelijk de studie van het Carboon te splitsen in wetenschappelijke en mijntechnische activiteiten. Wat vaak met een zuiver wetenschappelijk doel voor ogen begonnen werd, bleek soms van groot belang te zijn voor de praktijk. Het omgekeerde was ook wel het geval. Dr Jongmans werd belast met de studie van de palaeobotanie, spoedig werd overgegaan met de indeling van het Carboon en de correlatie van de verschillende koollagen. Over dit laatste zou veel te vertellen zijn, ook al omdat ik zelf daaraan een 20-tal jaren gewerkt heb. Nieuwe methoden werden toegepast en van practisch nut bevonden en daarna in andere landen nagevolgd. Ook de koolpetrografie (d.w.z. studie en beschrijving van de kool) heeft tot vele praktische toepassingen geleid en werd o.a. met succes in navolging van het Geologisch Bureau, door het Centraal Laboratorium toegepast.

Belangrijk werk werd en wordt nog verricht voor de praktische mijngeologie, betreffende de ontsluiting en ontginning van koollagen, voorraadsberekeningen, de studie van storing, enz. Het Bureau was betrokken bij de verkenning van het Carboon in de Peel en wordt nog steeds geraadpleegd bij diepe boringen in de rest van Nederland en bij boringen in de Noordzee naar gas of olie. Of-schoon door het geleidelijk sluiten van de mijnen een aantal van bovengenoemde activiteiten achteruit zullen gaan, men bedenke dat slechts 25% van de tegenwoordige bezetting hieraan werkt, blijft voor het Geologisch Bureau op dit terrein nog veel werk te verrichten. Immers, het kreeg de opdracht over iedere mijn een monografie te schrijven, zodat alle geologische waarnemingen van de betref-

fende mijn vastgelegd zullen worden. De tijdsduur van dit werk wordt geschat op 18 jaar. Verder ligt het waarschijnlijk in de bedoeling van de verschillende mijnen om enige jaren ná de sluiting alle mijnplannen over te doen aan het Geologisch Bureau.

Het dekterrein

Als taak heeft het Geologisch Bureau het adviseren in geologische aangelegenheden en in het bijzonder in het opsporen van delfstoffen, zowel voor overheidsinstanties als voor particulieren in binnen- en buitenland. Tot delfstoffen behoren behalve steenkool, olie en gas ook steenzout, kalk, zand, klei, grind, drink- en industriewater. Men gaat weleens van de foutieve redenatie uit dat het Bureau er is voor de mijnen en zodra die verdwenen zijn dat het geen bestaansrecht meer heeft. Om een rapport te kunnen uitbrengen aan belanghebbenden over het voorkomen van delfstoffen, hun voorraden en ontginningsmogelijkheden moet men kunnen beschikken over een gedegen kennis van het dekterrein. Met dekterrein wordt bedoeld alle formaties die jonger zijn dan het Carboon. Deze kennis wordt verkregen door veldwerk en laboratorium onderzoek, waarbij de studie van de fossiele fauna en flora betrokken wordt. Deze onderzoeken vinden nog steeds voortgang. Ontsluitingen worden bestudeerd, boormonsters worden onderzocht.

Van groot belang is de studie van de grondwaterwinning voor drink- en industriewater. Vooral de laatste jaren nu de vraag hiernaar steeds groter wordt, moet het Bureau in stijgende lijn aan deze kwestie aandacht besteden. Jaarlijks wordt een groot aantal opdrachten en adviezen inzake waterwinning en andere problemen in verband staande met het grondwater behandeld. Om deze snel te kunnen uitvoeren beschikt het Bureau over een archief waarin allerlei gegevens verwerkt zijn en waarin tevens voortdurend nieuwe feiten aangevuld worden. Daarom moeten ook alle werkzaamheden zoals insnijdingen bij de aanleg van wegen, nieuwe ontsluitingen, boringen van stap tot stap gevolgd worden.

Van groot belang voor de studie van het dekterrein en dus voor de praktijk is het karteren, d.w.z. het in kaart brengen van de bodem. Reeds de heren Klein en van Rummelen begonnen met een systematische kartering van Zuid-Limburg. De geologische kaart voor geheel Nederland kwam in 1950 gereed, maar in 1956 werd begonnen aan een nieuwe geologische kaart. Dit bleek noodzakelijk te zijn wegens de snelle ontwikkeling van de geologische kennis en de grote behoefte aan grondstoffen. Bij het karteren maakt men in Zuid-Limburg gebruik van boringen, ondiepe boringen ca. 15 per km² en diepere variërend van 10-40 m diepte en 1 per 2 à 3 km². De verkregen monsters worden bestudeerd, op kaarten ingetekend en de gegevens in een boorarchief verzameld en later gebruikt bij de samenstelling van de geologische kaart van Nederland. Wanneer deze kaart gereed gekomen is, dan is het zeer waarschijnlijk dat een hernieuwd aanvullend onderzoek nodig zal blijken te zijn wegens de steeds toenemende behoefte aan grondstoffen, vooral in een gebied als in Zuid-Limburg waar de bodem zo gecompliceerd is. Reeds werd genoemd dat de studie van het dekterrein gebruikt wordt voor de winning van delfstoffen in de meest ruime betekenis van het woord, echter ook bij andere activiteiten. Om slechts enkele te nemen uit een bonte reeks: bij de aanleg van nieuwe wegen, van industrieterreinen, ten behoeve van grote gebouwen, maar ook bij waterschade in kelders, aanleg van sportterreinen, bij een studie van de grondverschuiving in de Brunssummerheide en zelfs ten behoeve van natuur- en landschapsbescherming.

Samenvattend kan geconstateerd worden:

1. dat als er ergens in Nederland een streek is die door zijn zeer gevarieerde bodem geschikt is voor een geologisch bureau, dit behalve de Achterhoek, Zuid-Limburg is,
2. dat een aantal werkzaamheden door de sluiting van de mijnen achteruit zullen gaan, werk dat eventueel ook elders verricht zou kunnen worden, maar in Heerlen beter, omdat het materiaal daar reeds aanwezig is,

3. dat in Zuid-Limburg voldoende opdrachten over zullen blijven betrekking hebbende op het dekterrein, die een behoorlijk uitgerust bureau met een huidige bezetting rechtvaardigen,

4. dat de opheffing van het museum en de overbrenging van de bibliotheek een groot verlies voor Limburg zou betekenen, mede gezien in het licht van de 8ste medische faculteit te Maastricht; naar verluidt zal deze opleiding van meet af aan begeleid worden door diverse studierichtingen (o.a. biologie, chemie) in de wis- en natuurkundige faculteit; op haar beurt zal een uitbouw van de biologie studie een opbouw van de geologische sector met zich meebrengen.

5. dat het streven naar decentralisatie bij overheidsinstellingen zou doorkruist worden door een centralisatie van de Rijks Geologische Dienst,

6. dat het gevaar bestaat dat bij overplaatsing van het collectiebezit naar Haarlem deze in magazijnruimten zullen worden opgeborgen en aldus het succes van de spectaculaire groei van het museumbezoek te Heerlen (scholen, groepen en particulieren) geheel te niet wordt gedaan.

7. dat een museum waarin de collecties niet wetenschappelijk bewerkt worden een ten dode opgeschreven instituut is; een dusdanige bewerking vergt contact en vergelijkend onderzoek met studies over de aangrenzende gebieden in België en Duitsland; het hoeft geen betoog dat zulks vanuit Heerlen economischer kan geschieden dan vanuit Haarlem.

8. dat de mogelijke financiële en andere voordelen welke voort kunnen vloeien uit centralisatie niet altijd opwegen tegen de grote nadelen door verlies aan opdrachten, de grote stagnatie in de werkzaamheden tijdens een verhuizing, dat bovendien de kosten van een dergelijke uitgebreide en waardevolle, maar ook kwetsbare collectie aanzienlijk en zeer tijdrovend zullen zijn,

9. dat men zich niet in slaap moet laten sussen door een eventuele mededeling dat het Geologisch

Bureau te Heerlen gehandhaafd blijft, indien er slechts een klein districts-bureau mee bedoeld wordt.

Dr. S. J. Dijkstra
Heerlen

Op instigatie van het gemeenteraadslid Ir. C. Raets (Heerlen) werd op 11 januari 1971 een motie van onderstaande inhoud in de Raad van de Gemeente Heerlen aangenomen tot handhaving van het Geologisch Bureau te Heerlen.

De Raad der gemeente Heerlen,
in vergadering bijeen op maandag 11 januari 1971 kennis genomen hebbende van het voornemen het te Heerlen gevestigde Geologische Bureau samen te voegen met de te Haarlem gevestigde Rijksgeologische Dienst;

Overwegende dat:

- a. de geologische dienst te Heerlen zijn ontstaan te danken heeft aan een initiatief van de gezamenlijke Limburgse mijnen;
- b. de kollekties en de dokumentatie voor het belangrijkste deel hun ontstaan te danken hebben aan directe en indirecte financiële bijdragen van de Limburgse mijnen;
- c. de taak van het Geologisch Bureau zoals die in 1936 in de stichtingsbrief omschreven is in alinea 2 „het interpreteren en bewerken van gegevens, welke bij de opsporing en winning van delfstoffen danwel anderszins beschikbaar komen” nog lang niet voltooid is. Dat dit te meer klemmt omdat internationaal de naam van Heerlen onverbrekkelijk verbonden is met de karboongeologie en stratigrafie zoals in een viertal te Heerlen gehouden congressen is komen vast te staan;
- d. sinds de stichting de winning van oppervlakte-delfstoffen in Limburg een belangrijke vlucht heeft genomen: zand- en grindwinning, mergelverwerking, zilverzandexploitatie enz.;
- e. de waterwinning in Limburg en dus de geo-hydrologie bijzondere zorg vereist;

spreekt als zijn mening uit dat enerzijds een goed geoutilleerd geologisch bureau in Heerlen gevestigd moet blijven als zijnde noodzakelijk voor de technisch-economische ontwikkeling van dit deel van ons land, dat hij anderzijds het vrijelijk beschikken over de kollekties en de bibliotheek aan de Directie van de Rijksgeologische dienst ontzegt, omdat zij door het initiatief en in belangrijke mate mede-gefinancierd door de Gezamenlijke Mijnen bijeen zijn gebracht. Dit klemmt temeer nu de decentralisatiegedachte door de Rijksgeologische dienst is lotgelaten en deze te Haarlem gevestigd blijft.

De Raad neemt daarbij tevens in overweging dat motieven ontleend aan de werkgelegenheid in de Mijnstreek, de vestiging van een universiteit te Maastricht, de kontakten met het directe buitenland in België en Duitsland, deze noodzakelijkheid nog eens extra onderlijnen.

Spreekt als zijn mening uit dat op grond van deze overwegingen het Geologisch Bureau in zijn volle omvang in Heerlen gehandhaafd moet blijven en besluit deze motie ter kennis te brengen van de regering, de beide Kamers der Staten Generaal, de Minister van Economische Zaken, het Provinciaal Bestuur, de Gezamenlijke Steenkolenmijnen, de Directie van de Rijksgeologische dienst.

Heerlen, 11 januari 1971.

De Voorzitter,
w.g. F. Gijzels

De Secretaris,
H. Goltstein